

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут мистецтв

Кафедра академічного та естрадного вокалу

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СЦЕНІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ
(сценічна мова, сценічний рух)

спеціальності 025 «Музичне мистецтво» (Сольний спів)

освітнього рівня першого (бакалаврського)

освітньої програми 025.00.02 Сольний спів

Київ - 2019

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання			
	денна		заочна	
Вид дисципліни	<i>Обов'язкова</i>			
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>Українська</i>			
Загальний обсяг кредитів/ годин	<i>4/120</i>			
Курс	<i>2</i>			
Семестр	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Кількість змістових модулів за розподілом:	<i>2</i>	<i>1</i>		
Обсяг кредитів	<i>4</i>		-	-
Обсяг годин, у тому числі:	<i>60</i>	<i>60</i>	-	-
Аудиторні	<i>38 годин</i>	<i>34 години</i>	-	-
Модульний контроль	<i>4 години</i>	<i>4 години</i>	-	-
Семестровий контроль	<i>15 годин</i>	<i>15 годин</i>	-	-
Самостійна робота	<i>3 години</i>	<i>7 годин</i>	-	-
Форма семестрового контролю	-	<i>екзамен</i>	-	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Сценічна майстерність (сценічна мова, сценічний рух)» входить до курсу спеціальних дисциплін.

Зміст курсу обумовлений сучасними розробками проблем сценічної майстерності, теорією творчої діяльності, роботами в галузі мистецтвознавства і музично-театральної практики.

Мета курсу – розкриття творчих здібностей і розвиток психофізичних можливостей природного апарата студентів, виховання пластичної культури виконавця, набуття початкових вмінь підвищувати і творчо використовувати пластичну виразність виконавців.

Завдання курсу:

- усвідомлення суті і функцій вчень К.С. Станіславського;
- оволодіння знаннями закладеними в основах практик К.С. Станіславського, Є.Б. Вахтангова, А.В. Ефроса, Г.О. Товстоногова та ін.;
- опанування знань і умінь, необхідних для роботи у театралізованих заходах, шоу-програмах, концертах;
- формування досвіду емоційного і свідомого ставлення до слова як головного засобу сценічної дії;
- оволодіння досвідом творчої діяльності в галузі сценічної майстерності видатних митців вокального мистецтва ХХ-ХХІ ст.
- набуття навичок сценічного мистецтва.

Методи роботи курсу «Сценічна майстерність (сценічна мова, сценічний рух)» обираються відповідно до учбової теми і залежать від індивідуальних цілей кожного студента.

Форми роботи – самостійна робота студентів, консультації викладача.

Засоби навчання – аудіо-, відеоматеріали, підручники і навчальні посібники, методичні рекомендації і вказівки.

Формою контролю знань та вмінь студентів з курсу «Сценічна майстерність (сценічна мова, сценічний рух)» є модульна контрольна робота та проведення семестрового контролю – екзамен (4 семестр).

Протягом проходження даного курсу у студентів мають бути сформовані наступні **програмні компетентності**: загальні та фахові (спеціальні).

Загальні

Інформаційна:

–здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань.

Методологічна:

–здатність визначити малодосліджені аспекти у професійній галузі, які є актуальними для розвитку вокального та сценічного мистецтва;

– розуміння методології театрального мистецтва.

Самоосвітня:

–розуміти сутність і соціальну значущість своєї майбутньої професії, виявляти до неї стійкий інтерес.

– здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

Фахові (спеціальні)

Здатність (до):

–самостійної роботи з творами різних жанрів, відповідно до програмних вимог;

–аналізу здобутків європейської та національної сценічної майстерності;

– ведення навчально-репетиційної роботи;

–акторської роботи на сценічному майданчику, в навчальних постановках;

–здійснювати пошук, аналіз і оцінку інформації, необхідної для постановки і вирішення професійних завдань, професійного і особистісного розвитку;

–здатність моделювати на практичних заняттях основні види діяльності артиста-вокаліста.

Програмні результати навчання

–Цілісно і грамотно сприймати і виконувати музичні твори, самостійно освоювати сольний і ансамблевий репертуар (відповідно до програмних вимог).

–Працювати в колективі, ефективно спілкуватися з колегами, керівництвом;

– Володіти сценічною майстерністю, культурою усного та писемного мовлення, професійною термінологією;

–Здатність до самореалізації та розкриття особистісного творчого потенціалу, професійного лідерства та успіху, самоосвіти і самовдосконалення.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- видатних митців сценічного мистецтва;
- вчення К.С. Станіславського про етику і дисципліну;
- особливості роботи на сцені;
- власні індивідуальні недоліки і шляхи їх усунення.

вміти:

- дотримуватись вимог сценічної поведінки;
- правильно налаштовуватись на сценічну дію, роботу;
- користуватись вправами для розвитку індивідуальної особистості;

- застосовувати на практиці отримані знання з сценічної та акторської майстерності;
- користуватися спеціальною літературою;
- здійснити аналіз власного виконання вправ і результатів самостійної роботи.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт							
	Усього	Аудиторні					Самостійна	Семестровий контроль
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Модульний контроль		
Змістовий модуль 1. Основи ораторської майстерності.								
Тема 1. Відомості про історію ораторського мистецтва.	4			4				
Тема 2. Етапи роботи над втіленням публічного виступу.	5			4			1	
Тема 3. Практична робота над написанням і втіленням публічного виступу.	6			6				
Тема 4. Словесна дія в ораторському мистецтві.	7			6			1	
Модульний контроль.	2					2		
Разом	24			20		2	2	
Змістовий модуль 2. Методика удосконалення володіння голосом, диханням, чіткою виразною дикцією.								
Тема 1. Методика тренування дикції в умовах виконання гекзаметру в пластичному русі.	6			6				
Тема 2. Удосконалення володіння голосом, диханням, чіткою виразною дикцією.	7			6			1	
Тема 3. Методика роботи над аналізом і втіленням оповідання або уривку з роману чи повісті письменників-класиків.	6			6				
Модульний контроль	2					2		
Семестровий контроль	15						15	
Разом	36			18		2	1	
Разом за 1 семестр	60			38		4	3	

Назви змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт							
	Усього	Аудиторні					Самостійна	Семестровий контроль
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Модульний контроль		
II семестр								
Змістовий модуль 3. Основи фізичної дії.								
Тема 1. Аналіз психічних і психофізичних якостей.	9			8			1	
Тема 2. Різновиди швидкостей.	10			8			2	
Тема 3. Розвиток і виховання психічних та психофізичних якостей.	10			8			2	
Тема 4. Навички мовно-рухової і вокально-рухової координації.	12			10			2	
Модульний контроль	4					4		
Семестровий контроль	15							15
Разом за 2 семестр	60			34		4	7	15
Усього за рік	120			72		8	10	30

5. Програма навчальної дисципліни

I семестр

Змістовий модуль 1. Основи ораторської майстерності.

Тема 1. Відомості про історію ораторського мистецтва.

Ораторське мистецтво Стародавньої Греції. Риторика Стародавнього Риму. Ораторське мистецтво Франції XVIII століття, Англії, Німеччини. Видатні оратори України.

Тема 2. Етапи роботи над втіленням публічного виступу.

Закони публічного виступу – культура слова (ясність, образність, психологічна підготовка), прийом новизни, прийом взаємодії інтересів, прийом персоніфікації, прийом проблемної ситуації, співучасті. Врахування аудиторії. Визначеність теми і мети виступу. Надзавдання виступу. Підбір матеріалу. План і композиція виступу.

Тема 3. Практична робота над написанням і втіленням публічного виступу.

Визначення задач. Логічний аналіз. Пошуки цілеспрямованого точного підтексту. Тон мови – нейтральний, емоційний, характерний.

Особливості ведення діалогу. Робота над ілюстрованим підтекстом, значення його конкретності. Організація передавання думок партнеру. Значення темпоритму.

Тема 4. Словесна дія в ораторському мистецтві.

Ораторське мистецтво, як мистецтво побудови і публічного виголошення промови з метою втілення необхідного впливу на аудиторію.

Основні вимоги до ораторської промови. Культура публічного мислення, володіння лексикою і стилістикою мови, культурою мовлення, засобами мовної виразності, паралінгвістичними засобами спілкування. темпоритм та інтонаційне багатство мови в публічному виступі. Поняття про перспективу мови. Мовна пауза. Смисловий наголос. Тренування інтонаційних моделей: стверджувальної, запитальної, перелічувальної

(завершеної й незавершеної), монотон, інтонації вставного речення. Тонально-мелодійний вираз знаків пунктуації.

Монологічні та діалогічні форми публічних виступів.

Оволодіння навичками смислового аналізу тексту, виділення смислового центру мовної ланки.

Змістовий модуль 2. Методика удосконалення володіння голосом, диханням, чіткою виразною дикцією.

Тема 5. Методика тренування дикції в умовах виконання гекзаметру в пластичному русі.

Робота над гекзаметром, щодо удосконалення всіх якостей голосу в активному звучанні.

Розробка складних індивідуальних вправ з техніки мовлення.

Вправи з активним пластичним рухом, з фізичним навантаженням для тренування ритму, ритмічності, гнучкості голосу, на розвиток діапазону, розподілу звуку в сценічному просторі. Ускладнений тренінг з обручами, м'ячами, скакалками.

Тема 6. Удосконалення володіння голосом, диханням, чіткою виразною дикцією.

Комплексне тренування дикції, дихання, голосу. Складні скоромовки, чистомовки, інтонаційні забарвлення.

Удосконалення норм літературної вимови. Читання з листа незнайомого тексту. Робота зі словником щодо вірного наголосу.

Тема 7. Методика роботи над аналізом і втіленням оповідання або уривку з роману чи повісті письменників-класиків.

Три перспективи художнього читання: перспектива розвитку думки; перспектива переживання почуття; художня перспектива актора. Жанрові і стилістичні особливості. Робота над образами і характерами в рамках оповідання. Створення «звукової маски» персонажів. Особливості роботи над діалогом.

Методика роботи над аналізом і втіленням уривку з поеми письменника-класика. Стиль письменника. Авторські стилістичні засоби виразності. Мова автора і мова дійових осіб. Наскрізна лінія словесної дії в художньому творі.

Пошук та аналіз світових та українських сценічних образів артистів-вокалістів відбувається на базі навчальної лабораторії виконавської майстерності, на сцені Інститут мистецтв (ауд. 208).

II семестр

Модуль III.

Змістовий модуль 3. Основи фізичної дії.

Тема 8. Аналіз психічних і психофізичних якостей.

Загальні навички руху. Розвиток ритмічності. Розвиток координації рухів.

Закони руху на сцені. Техніка сценічного руху і вміння правильно застосовувати цю техніку на сцені. Культура руху.

Довільна дія. Процес осмислення ситуації. Дії вольового типу. Мета – конкретне завдання – передумова дії.

Обставини, в яких діють виконавці, і мотиви, які спонукають їх до дії.
Питання: хто я? Де я? З ким я? Чому? Навіщо? Як?

Рухи, що виражають стан психіки людини в кожен момент життя. Фізіологічні властивості організму, його підготовленість, темперамент, характер, конкретні відчутті і сприймання, ступень активності.

Єдність психічного і фізичного начала.

Семантичні рухи. Рухи типу: «зупинися», «піді», «так», «ні», «прошу вас», «тихіше» та ін. «Зона вимушеного мовчання».

Ілюстративні рухи. Рухи, що характеризують якість об'єкту: його розмір, вага, об'єм, якість поверхні, місцезнаходження та ін.

Пантомімічні (емоційні) рухи. Рухи, як результат емоцій і свідчення органіки виконання.

Тема 9. Різновиди швидкостей.

Швидкість – відрізок часу, за який було виконано рух або дію. Логіка життя одні дії. Діапазон швидкостей фізичної поведінки. Властивості людини – національні ознаки, історична епоха, соціальна приналежність і особливості його нервової системи. Темпи сценічної дії: темпи сценічної дійсності; властивості образу.

Пересування в сценічному просторі: зменшуючи швидкість, зупинятися; зупинятися миттєво; стояти зовсім нерухомо; починати рухатися дуже поступово;

змінювати повільні швидкості пересувань.

Процес прискорення і уповільнення руху відповідно з простором і часом.

Інерція руху. Контроль напруги та інерції. Переміщення з однієї точки простору в іншу. Уміння керувати інерцією, як основа вміння керувати інерцією думки і емоції, що народжують рух і слово.

Тема 10. Розвиток і виховання психічних та психофізичних якостей.

Психічна і фізична напруга. Управління напругою. Оригінальна форма руху. Відтворення форми та її змісту. Напруга - міра змісту руху. «Міра напруги». Діапазон свободи виконавця.

Зміцнення м'язів тулуба, розвиток рухомості суглобів, виправлення осанки, розвиток пам'яті на рухи. Тренування дихання у гімнастичних вправах. Спеціальні вправи для тренування дихання.

Розвиток всіх частин тіла та залежність кожного руху від загального положення тіла. Керування «центром ваги тіла» (інерціями тіла) - правильний розподіл ваги на опорні точки від положення тіла.

Навичка керування інерціями - одна з умов опрацювання необхідної осанки та ходи. Регулювання м'язових напружень; м'язова скутість як наслідок страху, що виникає при ході при зменшеній опорі на певній висоті над рівнем підлоги. Виховання сміливості та рішучості, тренування волі і

уваги. Удосконалювання координації рухів.

Вправи на зменшеній опорі:

- хода на зменшеній опорі із застосуванням поступово збільшуваної висоти

- над рівнем підлоги;

- ходьба вперед, назад, боком;

- ходьба з присіданням, із зупинками, поворотами;

- ходьба по площині, що піднімається вгору і спадає вниз;

- ходьба у поєднанні з рухами рук, з логічним текстом, зі співом;

- ходьба в різних темпах.

Гімнастичні комплекси на зменшеній опорі (нескладні).

Тема 11. Навички мовно-рухової і вокально-рухової координації.

Сценічна дія як єдиний психофізичний процес. Словесна і тілесна дія. Мимовільна координація мови і руху в реальних життєвих обставинах. Взаємодія роботи мовного і рухового центрів головного мозку. Складність мимовільної координації мови і руху в професійній праці актора.

Побудова рухів за логічною схемою, створеною в уяві. Образ руху (уявність про нього) і виникнення ідеомоторних рухів.

Динамічний стереотип і процес його створення.

Пластична партитура образу.

Тренування багатопланової уваги, пам'ять рухів, удосконалювання ритмічності, регулювання м'язових напружень (подолання «скованості») у вправах на розвиток мовно-рухової координації.

Тренування швидкості реакції у вправах, які виконуються «за несподіваними сигналами».

Вправи:

- на поєднання рухів рук і ніг в різних малюнках, напрямках і темпах різної складності (таблиця множення, вірші);

- поєднання ритмізованого (віршованого) мовлення з аритмічним

рухом, зі зміною швидкості та відстані;

- координація рухів зі співом. Поєднання різних ритмічних малюнків і різних темпів у русі і співі. Поєднання співу з танцювальними рухами і аритмічними рухами;

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	3 семестр				4 семестр	
		Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	-	-	-	-	-	-
Відвідування семінарських занять	1	-	-	-	-	-	-
Відвідування практичних занять	1	10	10	9	9	17	17
Робота на семінарському занятті	10	-	-	-	-	-	-
Робота на практичному занятті	10	10	100	9	90	17	170
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань до самостійної роботи	5	2	10	1	5	7	35
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	2	50
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-
Разом		-	145	-	129	-	272
Максимальна кількість балів: 546							

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

№	Зміст завдання	Академічний контроль	К-ть годин	Бали
1.	Опрацювання студентом вправ зі сценічної майстерності.	На практичному занятті (повідомлення, відтворення у практичній діяльності)	1	5
2.	Ознайомлення із рекомендованими джерелами та додатковими ресурсами.		2	10
Усього за I семестр			3	15
3.	Аналіз власної сценічної майстерності та подолання недоліків.	На практичному занятті (повідомлення, відтворення у практичній діяльності)	2	10
4.	Спостереження за сценічною майстерністю артистів-вокалістів.		2	10
5.	Відтворення завдань сценічної майстерності у власній практиці.		3	15
Усього за II семестр			7	35
Усього за рік			10	50

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

№	Модульна контрольна робота	Критерії оцінювання		Бали
1.	усне завдання (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, тощо)	своєчасність виконання завдання	1	5
		повний обсяг виконання	1	
		якість виконання	1	
		креативний підхід	1	
		ініціативність	1	
2.	письмове завдання (ідейно-тематичний аналіз, дійовий аналіз художнього твору)			5
3.	1-ше практичне завдання (демонстрація, показ, вправа, тощо)			5
4.	2-ге практичне завдання (демонстрація, показ, вправа, тощо)			5
5.	3-тє практичне завдання (демонстрація, показ, вправа, тощо)			5
Максимальна кількість балів				25

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Екзамен - 4 семестр

Оцінка	Критерії оцінювання
36-40	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
30-35	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
20-29	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
0-19	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

Не передбачено в зв'язку зі специфікою даної дисципліни.

6.6. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

**7. Навчально-методична карта дисципліни
«Сценічна майстерність (сценічна мова, сценічний рух)»**

	3 семестр		4 семестр
Модулі	Змістовний модуль I	Змістовний модуль II	Змістовний модуль III
Назва модуля	Основи ораторської майстерності.	Методика удосконалення володіння голосом, диханням, чіткою виразною дикцією.	Основи фізичної дії.
Кількість балів за модуль	140	134	272
Назва навчального модуля (практичне заняття) 396 б.	Тема 1. Відомості про історію ораторського мистецтва. Тема 2. Етапи роботи над втіленням публічного виступу. Тема 3. Практична робота над написанням і втіленням публічного виступу. Тема 4. Словесна дія в ораторському мистецтві. 1*10= 10 б. / 10*10=100 б. 110 б.	Тема 1. Методика тренування дикції в умовах виконання гекзаметру в пластичному русі. Тема 2. Удосконалення володіння голосом, диханням, чіткою виразною дикцією. Тема 3. Методика роботи над аналізом і втіленням оповідання або уривку з роману чи повісті письменників-класиків. 1*9= 9 б. / 10*9=90 б. 99 б.	Тема 1. Аналіз психічних і психофізичних якостей. Тема 2. Різновиди швидкостей. Тема 3. Розвиток і виховання психічних та психофізичних якостей. Тема 4. Навички мовно-рухової і вокально-рухової координації. 1*17= 17 б. / 10*17=170 б. 187 б.
Самостійна робота 50 балів	5 б.	10 б.	35 б.
Види поточного Контролю 100 б.	Модульна контрольна робота 25 балів	Модульна контрольна робота 25 балів	Модульна контрольна робота 50 балів
Усього	274 б.	274 б.	272 б.
	Екзамен (274+272=546 б., розрахунок коефіцієнта – 546/60 = 9,1)		

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова):

1. Вербова Н.П., Головина О.М., Урнова В.В. Искусство речи. [Текст] Учеб. пособие для театр.вузов / – 2е изд., доп. и испр. / Н.П. Вербова, О.М. Головина, В.В. Урнова. – М.: Искусство, 1977. – 303 с.

2. Гиппиус С.В. Тренинг развития креативности: Гимнастика чувств. / С.В. Гиппиус. – СПб., – 2001. – с. 99.

3. Гладішева А.О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність. [Текст] – Навч. посібник. 2 перевидавання (доповнене до 1-го, 1996р.) / А.О.Гладішева; Міністерство культури і туризму України; Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого. – К.: 2011, СПД Верес О.І., ООО «Червона Рута-Турс», ISBN 987–966–9607–13–4, 268 с.

4. Козлянинова И.П., Промптова И.Ю. Сценическая речь. / И.П.Козлянинова, И.Ю. Промптова. – ГИТИС, 2000. – с. 405.

5. Кох И.Э. Основы сценического движения. [Текст] / И.Э.Кох. — СПб.: «Планета музыки»: «Лань», 2010. — 566 с.

6. Черкашин Р. Художнє слово на сцені. [Текст] Навч. посібник для інститутів театр. мистецтва, інст. мистецтв, інст. культури, театр. училищ / Р.А.Черкашин. – К.: Вища школа, 1989. – 326 с.

Допоміжна:

1. Васильев Ю.А. Сценическая речь: голос действующий. Учебное пособие для вузов. [Текст] / Ю.А.Васильев. – М.: Академический Проект, 2010. – 466 с. – (Gaudeamus). ISBN 978–5–8291–1219–6.

2. Кукуруза Н.В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник [Текст] / Н.В.Кукуруза. – Івано-Франківськ, 2010. – 176 с. ISBN – 978–966–668–244–7.

3. Охмуш Г.К. Короткий словник з техніки мовлення. [Текст] / Г.К.Охмуш. - Луганськ : ЛККІ, 2001.

4. Вербицкая А.В. Основы сценического движения [Текст] / Анастасия Всеволодовна Вербицкая. — М.: ГИТИС, 1982. — 71 с.

5. Мочалов Ю. Композиция сценического пространства. Поэтика мизансцены..

Учеб.пособие для учеб. заведений культуры [Текст] / Юрий Александрович Мочалов. — М.: 1981. — 239 с.

9. Додаткові ресурси

1. Поняття орфоепії <http://morfema.ru/publ/15-1-0-15>

2. Словесна дія <http://podelise.ru/docs/46536/index-2789.html?page=19>

3. Техніка мови <http://www.rusresh.ru/resh.html>

4. Електронні підручники з сценічної мови:

<https://sites.google.com/site/saranakan/home/rezissura/sceniceskaa-rec>

